

Wstęp

Dzisiaj Chorwacja znana jest przede wszystkim jako raj dla turystów szukających słońca, czystego, błękitnego morza i wspaniałych zabytków sięgających czasów rzymskich. Do niedawna była to część Federacyjnej Republiki Jugosławii, w czasie wojny istniała jako faszystowskie Niepodległe Państwo Chorwackie a przed II wojną światową wchodziła w skład Królestwa Jugosławii. Jeszcze wcześniej należała do Królestwa Serbów, Chorwatów i Słowenów (utworzonego po I wojnie światowej) a w XIX wieku była częścią Austro-Węgier.

Bałkany nazywane były europejskim tygłem lub kotłem, w którym wiecznie coś się burzy i wrze, od wieków były też widownią powstawania i znikania wielu państw. Przez kilka stuleci pozostawały pod panowaniem tureckim, co

odcisnęło silne piętno w poszczególnych krajach tego regionu. Na przykład Czarnogóra, z którą Chorwacja graniczy na południu, aż do 1874 roku należała do Turcji, potem została odrębnym księstwem, a od 1910 roku – królestwem. W czasie pierwszej wojny światowej okupowana była przez wojska austro-węgierskie a po wojnie, w 1919 roku, weszła w skład Królestwa SHS (Serbii, Chorwacji i Słowenii). W czasie drugiej wojny światowej Czarnogórę okupowały wojska włoskie. W 1945 roku weszła w skład Federacyjnej Republiki Jugosławii.

Chorwacja ma równie bogatą (jeśli nie bogatszą) przeszłość. Dzisiejsza Republika Chorwacji to państwo leżące na pograniczu Europy Środkowej i Europy Południowej, nad Morzem Adriatyckim i graniczące od południa z Bośnią i Hercegowiną oraz Czarnogórą, od wschodu z Serbią oraz Węgrami i Słowenią od północy. Od południowego zachodu ma dostęp do Morza Adriatyckiego. Od 1 lipca 2013 roku należy do Unii Europejskiej.

Do I wieku n.e. na terenie obecnej Chorwacji znajdowała się rzymska prowincja Iliria (Illyricum). W I wieku n.e. została ona podzielona na dwie prowincje: Dalmację i Panonię. Na początku VII wieku na tereny dzisiejszej Chorwacji przybyły słowiańskie plemiona Chorwatów. W 803 roku tereny Chorwacji Dalmatyńskiej zostały podbite i włączone do imperium Karola Wielkiego. Od VII do VIII wieku najeżdżały je plemiona Ostrogotów, Awarów i innych Słowian. W kolejnych trzech wiekach tereny Chorwacji stały się miejscem rywalizacji

o wpływy papieżstwa, Wenecji i Węgier. W 925 roku powstało Królestwo Chorwacji. W 1102 roku doszło do unii personalnej z Węgrami. Od XIV wieku nastąpił okres walk wewnętrznych. Po bitwie pod Mohaczem, w 1526 roku Chorwacja dostała się pod panowanie Habsburgów. Część ziem znalazła się pod panowaniem Turków osmańskich, a stopniowy ich napór spowodował, że czasowo zajmowali praktycznie całe terytorium Chorwacji. W XVIII wieku wpływy tureckie słabły, a w latach 1809–1813 Napoleon utworzył Prowincję Ilyrijskie. Po upadku Napoleona, w XIX wieku Chorwacja znalazła się w Cesarstwie Austriackim, a później w strefie wpływów Węgier (po 1867 roku należała do Krajów Korony Świętego Stefana, czyli węgierskiej części państwa austro-węgierskiego. W części austriackiej pozostała Dalmacja, cieszyła się tam pewną autonomią (miała własny sejm). Austriacy starali się wyzyskiwać konflikty węgiersko-chorwackie dla umocnienia dynastii habsburskiej (np. Chorwaci znacząco pomogli w stłumieniu powstania węgierskiego w 1848 roku). W XIX wieku nasiliły się tendencje niepodległościowe. Po I wojnie światowej i rozpadzie Austro-Węgier w 1918 roku Chorwacja weszła w skład Królestwa SHS (Serbów, Chorwatów i Słoweńców), a w 1929 roku w skład królestwa Jugosławii.

W czasie II wojny światowej, w 1941 roku władzę przejęło faszystowskie ugrupowanie ustaszy na czele z Ante Pavelicem i ogłosiło powstanie Niepodległego Państwa Chorwackiego (NDH). Licząc na utworzenie „Wielkiej Chorwacji” Ante Pavelicz, twórca faszystowskiej organizacji „ustaszowców”, stanął u boku Niemców. Chorwacka Legia walczyła nawet pod Stalingradem – pokazany obok znaczek wydano oczywiście przed „wielkim laniem”. Terytorium Chorwacji sprzymierzonej wówczas z Niemcami obejmowało Chorwację właściwą (choć nie całą, gdyż część tery-

torium przyłączono do Włoch) oraz tereny dzisiejszej Bośni i Hercegowiny.

W maju 1945 roku NDH zostało zlikwidowane przez armię jugosłowiańską. Po zakończeniu II wojny światowej Chorwacja została włączona do Federacyjnej Republiki Jugosławii. Człowiekiem, który potrafił po drugiej wojnie światowej stworzyć federację państw bałkańskich nazwaną Jugosławią i pod swoim przywództwem utrzymać ją prawie do końca XX wieku, był komunistyczny przywódca Josip Broz Tito (który sam był z pochodzenia Chorwatem). Człowiek ten stworzył wielką armię powstańczą skutecznie walczącą z niemieckimi okupantami. Mimo silnych nacisków a potem także szykan ze strony Stalina, potrafił wprowadzić Jugosławię na własną drogę do socjalizmu i działać w grupie państw niez zaangażowanych, nie poddając się dominacji żadnej z antagonistycznych stron.

Kiedy po śmierci marszałka Tito, w 1991 roku proklamowano niepodległość Chorwacji rozpoczęła się wojna z Jugosławią (praktycznie z Serbią, która próbowała zachować federacyjną republikę i wspomagana przez oddziały czarnogórskie). W kwietniu 1992 roku do Chorwacji wkroczyły siły pokojowe ONZ. Krwawy konflikt rozwiązano dopiero po trzech latach (układ w Dayton).

Od początku lat 90-tych do śmierci w 1999 roku krajem w sposób autorytarny rządził Franjo Tuđman, przywódca nacjonalistycznej Chorwackiej Wspólnoty Demokratycznej (HDZ). W 2000 roku w wyborach wygrały siły umiarkowane i nastąpiła demokratyzacja kraju. W 2003 roku HDZ powróciła do władzy. Dwa lata później Chorwacja rozpoczęła negocjacje w sprawie przyjęcia do Unii Europejskiej. W 2009 roku kraj dołączył do NATO a 1 lipca 2013 roku Chorwacja stała się członkiem UE.

Dzisiejsze państwo chorwackie przyciąga turystów głównie przepięknym wybrzeżem Adriatyku. Całkowita długość granicy lądowej wynosi 1982 km a długość bardzo urozmaiconego,

wyjątkowego wybrzeża 5835 km (łącznie z wyspami). Na terenie Chorwacji znajduje się aż osiem parków narodowych. Już wcześniej, zanim rozpadła się Jugosławia to właśnie turystyka przynosiła największą część dewizowych dochodów państwa. Turystyka skupiała się głównie na wybrzeżu dalmatyńskim i w Istrii, tam znajdowały się i nadal istnieją liczne uzdrowiska i kąpieliska morskie. Wysoki sezon trwa tu od połowy czerwca do połowy września, chociaż pierwsi turyści przyjeżdżają już na początku maja.

Miasta położone w głębi lądu – mimo iż często także są ciekawe – cieszą się mniejszym zainteresowaniem turystów. W nadmorskich miejscowościach dominują plaże żwirowe lub kamieniste. W całej Chorwacji znajduje się zaledwie kilkanaście plaż piaszczystych. Kamieniste wybrzeże sprzyja czystości wody. Adriatyk ma tutaj wyjątkowo przejrzysty, turkusowy kolor. Plaże w miastach i wakacyjnych kurortach są zazwyczaj dobrze zagospodarowane i utrzymane w czystości. Popularnością cieszą się także urokliwe, nadmorskie zatoczki znajdujące się poza popularnymi kurortami.

W Chorwacji znajduje się szereg obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Są to między innymi: Pałac Dioklecjana w Splicie, Stare Miasto w Trogirze, Katedra św. Jakuba w Szybeniku, Stare Miasto w Dubrowniku i Park Narodowy Jeziora Plitwickie (NP Plitvička Jezera). Większość z tych obiektów położona jest na terenie Dalmacji.

Dalmacja to historyczna kraina na wschodnim wybrzeżu Adriatyku, należąca obecnie głównie do Chorwacji, choć jej niewielkie fragmenty położone są także w Bośni i Hercegowinie oraz w Czarnogórze.

Rozciąga się wzdłuż wybrzeża Adriatyku, od wyspy Pag na północy, aż po Zatokę Kotorską na południu, tworząc pas o szerokości do 50 km i długości około 400 km. Obejmuje również około 1000 przybrzeżnych wysp (o łącznej powierzchni ok. 13 tysięcy km²). Tereny Dalmacji w starożytności zamieszkałe były przez plemiona Illirów (m.in. Dalmatów, od których pochodzi nazwa regionu), które utworzyły na jej terytorium kilka przemieszanych państw. W VII i VI wieku

p.n.e. Grecy założyli tutaj kilka kolonii, m.in. Apollonię i Epidamnos.

W drugiej połowie III wieku p.n.e. rozpoczęła się ekspansja Rzymu na ten teren, zakończona podbojem w połowie II wieku p.n.e. Początkowo Dalmacja wchodziła w skład prowincji Iliricum, później przez pewien czas istniała także prowincja Dalmatia. Głównym miastem rzymskiej Dalmacji przez długi czas była Salona, skąd pochodził m.in. cesarz Dioklecjan. Po podziale cesarstwa rzymskiego Dalmacja wchodziła w skład zachodniej części imperium. Pod koniec V wieku n.e. weszła w skład państwa Ostrogotów a w VI wieku została przyłączona przez cesarza Justyniana Wielkiego do Bizancjum.

W tym okresie na tereny Dalmacji zaczęli napływać Słowianie, którzy wkrótce zdominowali ten kraj.

Ilirowie pozostali jedynie na terenie Albanii. Większość Dalmacji została zasiedlona przez Chorwatów, których państwo początkowo miało swoje centrum właśnie na tym terenie. Siedzibami i miejscami koronacji królów chorwackich były Biograd i Nin. Jedynie wyspy i większe miasta wybrzeża adriatyckiego pozostały wówczas pod władzą Bizancjum. Swoje wpływy zaczęła tu odciskać także Wenecja, konkurująca z Bizancjum.

Na początku XII wieku nastąpiło połączenie Chorwacji z Węgrami pod berłem królów węgierskich z dynastii Arpadów. W 1204 roku wskutek wypadków związanych z IV wyprawą krzyżową Bizancjum zostało wyrugowane z Dalmacji a jej ziemie podzielono między Chorwację i Wenecję. W południowo-wschodniej części Dalmacji usamodzielniała się kupiecka Republika Raguzy (Dubrownika).

Od początku XV wieku cała Dalmacja (z wyjątkiem Raguzy) znajdowała się już pod władzą Wenecji. Miasta Dalmacji stanowiły ważną część jej sieci handlowej i prężnie się rozwijały, rozkwitała także Ragusa. Wpływy weneckie w tym rejonie zadecydowały o italianizacji miast dalmackich, czego efekty widoczne są do dzisiaj. W XV wieku większość zachodnich Bałkanów opanowana została przez imperium osmańskie, które jednak nigdy nie zdołało rozszerzyć swych granic o całą Dalmację. Obecność Turków wykorzystywała także Ragusa, która lawirowała między Wenecją a Stambułem utrzymując w ten sposób swoją niezależność.

W XVII w. nastąpiło załamanie gospodarcze miast Dalmacji, głównie wskutek zmniejszenia się znaczenia szlaków handlowych na Adriatyku. Liczne wojny wenecko-tureckie niszczyły ten kraj, dodatkowo Dubrownik został zniszczony przez potężne trzęsienie ziemi w 1667 roku. W 1699 r. na mocy pokoju w Karłowicach Wenecja poszerzyła kosztem Turcji swoje posiadłości w Dalmacji.

W 1797 roku wenecka część Dalmacji została przyłączona do Cesarstwa Austriackiego. Wkrótce sięgnął tu Napoleon, który w 1808 roku opanował Raguzę, a w 1809 roku resztę Dalmacji – wówczas utworzył Prowincje Iliryskie obejmujące oprócz Dalmacji także szereg innych terytoriów południowosłowiańskich. W 1813 roku Prowincje Iliryskie zostały jednak opanowane przez Austrię.

Austriackie panowanie w Dalmacji trwało do 1918 roku. To okres stagnacji gospodarczej i kulturalnej. Prowincja ta znalazła się na peryferiach państwa, nie miała żadnego znaczenia gospodarczego ani handlowego. W drugiej połowie XIX wieku zaczęły się rozwijać południo-

wosłowaniańskie ruchy narodowe. Po upadku Austro-Węgier i zakończeniu I wojny światowej większość Dalmacji została przyłączona do Królestwa SHS (późniejszej Jugosławii), choć pretensje do jej terytorium miały też Włochy – ostatecznie w ich rękach znalazło się największe miasto Dalmacji, Zadar. To jednak nie usatysfakcjonowało Włochów, którzy w okresie międzywojennym nadal zgłaszali pretensje do pozostałej części Dalmacji, a swoje roszczenia zrealizowali podczas II wojny światowej. Wtedy do Włoch przyłączona została większość Dalmacji (jej północno-zachodnia część ze Splitem oraz Zatoka Kotorska), a mniejsza część przypadła Niezależnemu Państwu Chorwackiemu (m.in. Dubrownik). Po klęsce państw Osi Dalmacja na powrót stała się częścią Jugosławii. Stała się ona wówczas popularnym regionem turystycznym.

Na początku lat 90-tych XX wieku wskutek rozpadu Jugosławii dokonął się podział Dalmacji, zgodnie z granicami republik federacyjnych składających się wcześniej na Jugosławię.

Zdecydowana większość regionu przypadła w udziale Chorwacji, a niewielkie skrawki Czarnogórze (Boka Kotorska) oraz Bośni i Hercegowinie (region Neum). Podział nie obył się bez konfliktów, w latach 1991–1992 podczas wojny w Chorwacji tereny Dalmacji były ostrzelywane (blokowany przez jugosłowiańską armię był Dubrownik). Od momentu uspokojenia sytuacji Dalmacja szybko stała się najpopularniejszym regionem turystycznym Chorwacji.

Inaczej potoczyły się losy Czarnogóry.

Za czasów rzymskich Czarnogóra zamieszkała była głównie przez plemiona iliryjskie. Słowianie pojawiają się tam w VI wieku i tworzą własny kraj nazwany najpierw Duklja a potem powstaje Królestwo Zety. Teren dzisiejszej Czarnogóry był wówczas centrum politycznym ziem serbskich, nie było żadnych różnic narodowościowych. W Barze stoi pomnik księcia Duklji Vladimira, zmarłego w 1016 roku, czczonego później przez Serbów i Czarnogórców (święty Jovan Vladimir). W tamtym czasie tereny dzisiejszej Czarnogóry dostają się pod hegemonię Bizancjum. W 1077 roku miała miejsce koronacja pierwszego króla serbskiego Michała. Był on królem Zety, średniowiecznego państwa powstałego na obszarze dzisiejszej Czarnogóry. Od 1170 roku Zeta weszła w skład Serbii (wcześniej znanej jako Raszka).

Nastąpiło wtedy zjednoczenie ziem serbskich i czasowe ich uniezależnienie polityczne od Bizancjum (choć pozostały bardzo silne powiązania religijne i kulturowe). Były to czasy krucjat, wypraw krzyżowych które zamiast odzyskać dla chrześcijaństwa Ziemię Świętą, bardzo

zamieszaly w dziejach tej części Europy. W wyniku zdobycia Konstantynopola w 1204 roku przez uczestników IV krucjaty Cesarstwo Bizantyńskie rozpadło się na kilka państw łacińskich i greckich.

Wielki żupan Stefan Nemanja zacieśnił wówczas związki z katolicką Wenecją. Sojusz ten wzmocniło jego małżeństwo z wnuczką doży weneckiego. W 1217 roku Stefan uzyskał od papieża Honoriusza III koronę królewską.

Po okresie rozkwitu państwo serbskie słabnie i zaczyna ulegać podziałom, a na wybrzeżu Adriatyku kolejne czarnogórskie miasta zajmuje Wenecja.

Na przełomie XV i XVI Turcy Osmańscy podbili prawie całą Czarnogórę. W 1499 roku Czarnogóra traci niepodległość i zaczyna się okres niewoli tureckiej. W 1513 roku zostaje przyłączona do Sandżaku Szkoderskiego. Tylko w górach, wokół miejscowości Cetinje pod masywem Lovcen, uchowało się autonomiczne państwko, rządzone przez miejscowych władców z rodu Petrović- Niegosz. Dopiero w 1796 roku, po pokonaniu paszy szkoderskiego w bitwie pod Krusze, Czarnogóra faktycznie uniezależniła się od Turcji. W 1851 roku, za zgodą władców Austrii i Rosji (decydujących wtedy o losach państw bałkańskich), rozpoczęły się walki z Turkami o wolną i niepodległą Czarnogórę. W 1855 roku powstała pierwsza konstytucja Czarnogóry.

W 1858 roku Turcja zaatakowała większymi siłami ale w decydującej bitwie pod Grahovcem (Grahovem) Czarnogórcy pokonali Turków i zmusili ich do rozpoczęcia rokowań.

W październiku 1859 roku ustalono przebieg granicy z Turcją a międzynarodowe uznanie Czarnogóry nastąpiło po podpisaniu pokoju w San Stefano w 1878 roku.

Czarnogóra brała czynny udział w wojnach bałkańskich toczących się w latach 1912–1913.

W I wojnie bałkańskiej stanęła po stronie Grecji, Serbii i Bułgarii przeciw Turkom, a podczas II wojny wraz z Serbią wystąpiła przeciw Bułgarii.

Kiedy Gavrilo Princip zastrzelił w Sarajewie austriackiego arcyksięcia Ferdynanda, Austro-Węgry uzyskały pretekst do wypowiedzenia wojny Serbii. Już wcześniej, w 1908 roku, Austro-Węgry zaanektowały Bośnię i Hercegowinę. W I wojnie światowej (1914-1918) Czarnogóra stanęła oczywiście po stronie Serbii, w wyniku czego była okupowana przez wojska Austro-Węgiei i Niemiec. Po wojnie w 1918 roku weszła w skład nowoutworzonego państwa – Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców. W 1929 roku, po przekształceniu Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców w Królestwo Jugosławii, tereny Czarnogóry stały się częścią nowej jugosłowiańskiej prowincji Zeta. Podczas II wojny światowej (1941–1944) Czarnogóra była okupowana najpierw przez Włochy, a następnie przez Niemcy. W górach działała bardzo dobrze zorganizowana partyzantka. Po wojnie, w 1949 roku, w wyniku głosowania Czarnogóra weszła w skład Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, która istniała aż do 1992 roku (dopóki żył marszałek Tito). Później, kiedy zaczęły się walki wewnętrzne należała najpierw do Federalnej Republiki Jugosławii (do 2003 roku). Ciekawostką jest, że w marcu 1992 roku w wyniku referendum w sprawie połączenia w jedno państwo z Serbią, rządzoną przez prezydenta Slobodana Miloševicia, 80 % głosujących opowiedziało się za jednością z Serbią. Następnie do 2006 roku Czarnogóra należała do państwa o nazwie Serbia i Czarnogóra.

W wyniku referendum niepodległościowego przeprowadzonego 21 maja 2006 roku Czarnogórcy zadeklarowali zerwanie dotychczas istniejącej federacji z Serbią. Ostatecznie parlament Czarnogóry proklamował niepodległość 3 czerwca 2006 roku. Zgodnie z umową związkową sukcesorem dotychczas istniejącego państwa została Serbia, natomiast Czarnogóra od nowa rozpoczęła starania o przyjęcie do organizacji międzynarodowych. W czerwcu 2006 roku została przyjęta do Organizacji Narodów Zjednoczonych.